

เอกสารประกอบการเรียน

รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕
(สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม)
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

เล่มที่ ๑

เรื่อง ประวัติและความสำคัญ ของพระพุทธศาสนา

นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ
ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ

โรงเรียนตลุกคู่วิทยาคม อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารประกอบการเรียน

รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕

(สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม)

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

เล่มที่
๑

เรื่อง ประวัติและความสำคัญ
ของพระพุทธศาสนา

นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

ตำแหน่งครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ

โรงเรียนตลุกคู่วิทยาком อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕ (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา สร้างขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนสามารถศึกษาเนื้อหา และปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนคอยให้คำแนะนำ และช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเอกสารประกอบการเรียน เล่มที่ ๑ เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ นักเรียนเรียนรู้เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา พระพุทธศาสนานับความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา พระพุทธศาสนาฝึกคนไม่ให้ประมาทและพระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคล สังคม และโลก

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารประกอบการเรียน จะอำนวยประโยชน์ต่อนักเรียน และครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕ (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

สุชาดา หาญสาริกิจ

ผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
สารบัญ.....	ข
สารบัญภาพ.....	ง
คำชี้แจงในการใช้เอกสารประกอบการเรียน.....	๑
คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนสำหรับครู.....	๓
คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนสำหรับนักเรียน.....	๔
แบบทดสอบก่อนเรียน.....	๕
มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/สาระสำคัญ/สาระการเรียนรู้/จุดประสงค์การเรียนรู้/เวลาเรียน.	๘
ใบความรู้ที่ ๑.๑ เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา.....	๘
แบบฝึกหัดที่ ๑.๑ เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา.....	๑๔
ใบความรู้ที่ ๑.๒ เรื่อง พระพุทธศาสนานับความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและ วิธีการแก้ปัญหา.....	๑๕
แบบฝึกหัดที่ ๑.๒ เรื่อง ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย.....	๒๑
แบบฝึกหัดที่ ๑.๓ เรื่อง ปฏิจิมอุปบาท และอริยสัจ ๔.....	๒๓
ใบความรู้ที่ ๑.๓ เรื่อง พระพุทธศาสนาฝึกตนไม่ให้ประมาท.....	๒๔
ใบความรู้ที่ ๑.๔ เรื่อง พระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคล สังคม และโลก.....	๒๕
แบบฝึกหัดที่ ๑.๔ เรื่อง พระพุทธศาสนาฝึกตนไม่ให้ประมาท.....	๓๑
สรุปท้ายเรื่องประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา.....	๓๒
แบบทดสอบหลังเรียน.....	๓๕
บรรณานุกรม.....	๓๘
ภาคผนวก.....	๓๙
เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน.....	๔๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เฉลยแบบฝึกหัดที่ ๑.๑ เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา.....	๔๑
เฉลยแบบฝึกหัดที่ ๑.๒ เรื่อง ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย.....	๔๒
เฉลยแบบฝึกหัดที่ ๑.๓ เรื่อง ปฏิจسامุปบาท และอริยสัจ ๔.....	๔๔
เฉลยแบบฝึกหัดที่ ๑.๔ เรื่อง พระพุทธศาสนาฝึกตนไม่ให้ประมาท.....	๔๕
เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน.....	๔๖
กระดาษคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน.....	๔๗
กระดาษคำตอบแบบทดสอบหลังเรียน.....	๔๘
แบบสรุปผลการเรียน.....	๔๙

ลิขสิทธิ์ ห้าแฉก

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑.๑ การพัฒนาศีล.....	๕
ภาพที่ ๑.๒ การพัฒนาปัญญา.....	๑๐
ภาพที่ ๑.๓ บุรพภาคแห่งการศึกษา.....	๑๑
ภาพที่ ๑.๔ การฝึกฝนอบรมในด้านจิตใจ.....	๑๒
ภาพที่ ๑.๕ การฝึกฝนอบรมในด้านปัญญา.....	๑๓
ภาพที่ ๑.๖ ภาพแผนผังกฎปฏิบัติจสมุปบาท.....	๑๖
ภาพที่ ๑.๗ ภาพแผนผังอริยสัจ ๔.....	๑๘
ภาพที่ ๑.๘ การเจริญสมาธิ.....	๒๖
ภาพที่ ๑.๙ กาทำดี คิดดี.....	๒๘

สงวนลิขสิทธิ์

คำชี้แจงในการใช้เอกสารประกอบการเรียน

เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕ (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะและสร้างนิสัยรักการอ่าน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ ด้วยเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัย และประสบการณ์ในปัจจุบัน เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕ (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ได้จัดแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๕ หน่วย จำนวน ๕ เล่ม ดังนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

- เล่มที่ ๑ เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง พุทธประวัติ พุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก และชาวพุทธตัวอย่าง

- เล่มที่ ๒ เรื่อง พุทธประวัติ พุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก และชาวพุทธตัวอย่าง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

- เล่มที่ ๓ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ เรื่อง พุทธศาสนสุภาษิต คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และพระไตรปิฎก

- เล่มที่ ๔ เรื่อง พุทธศาสนสุภาษิต คำศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และพระไตรปิฎก

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง หน้าที่และมารยาทชาวพุทธ

- เล่มที่ ๕ เรื่อง หน้าที่และมารยาทชาวพุทธ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี

- เล่มที่ ๖ เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและศาสนพิธี

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ เรื่อง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

- เล่มที่ ๗ เรื่อง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา

- เล่มที่ ๘ เรื่อง พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙ เรื่อง หลักธรรมทางศาสนากับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

- เล่มที่ ๙ เรื่อง หลักธรรมทางศาสนากับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

เอกสารประกอบการเรียน เล่มที่ ๑ เรื่อง ประวัติ และความสำคัญของพระพุทธศาสนา สร้างขึ้น
เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง โดยนักเรียนจะได้รับความรู้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วยการปฏิบัติตาม
คำแนะนำต่อไปนี้

๑. นักเรียนต้องศึกษาเอกสารประกอบการเรียนด้วยตนเอง ถ้ามีปัญหาให้ปรึกษาครูผู้สอน
๒. นักเรียนต้องมีความซื่อสัตย์ ไม่ดูเฉลยก่อนตอบแบบทดสอบหรือก่อนตอบแบบฝึกหัด
โดยให้เขียนคำตอบในกระดาษอื่น ไม่ขีดเขียนข้อความใด ๆ ลงในเอกสารประกอบการเรียน
๓. นักเรียนศึกษาจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เข้าใจ
๔. นักเรียนตอบแบบทดสอบก่อนเรียน และตรวจคำตอบจากเฉลยในภาคผนวก บันทึกคะแนน
๕. นักเรียนศึกษาเนื้อหาแต่ละเรื่อง เมื่อจบเนื้อหาแล้ว ตอบแบบฝึกหัดทุกข้อ และตรวจคำตอบ
จากเฉลยในภาคผนวก บันทึกคะแนน
๖. นักเรียนศึกษาเนื้อหาครบทุกเรื่องจบแล้ว ให้ตอบแบบทดสอบหลังเรียนและตรวจคำตอบ
จากเฉลยในภาคผนวก บันทึกคะแนน นำผลคะแนนที่ได้ ไปเปรียบเทียบกับคะแนนแบบทดสอบก่อน
การใช้เอกสารประกอบการเรียน เพื่อประเมินผลด้วยตนเอง

คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนสำหรับครู

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕ (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมที่ครูผู้สอนต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑. ขั้นเตรียมการสอน

- ๑.๑ ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้อย่างละเอียดและเอกสารประกอบการเรียนจนเข้าใจเป็นอย่างดี
- ๑.๒ ตรวจสอบเอกสารประกอบการเรียน
- ๑.๓ แบ่งกลุ่มนักเรียน โดยความสามารถ (เก่ง ปานกลาง อ่อน) และคณะเพศชาย - หญิง
- ๑.๔ กำหนดบทบาทหน้าที่ให้สมาชิกในกลุ่มรับผิดชอบและการปฏิบัติ

๒. ขั้นดำเนินการเรียนการสอน

- ๒.๑ ครูแจกเอกสารประกอบการเรียนให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖
- ๒.๒ ครูชี้แจงการใช้เอกสารประกอบการเรียนให้นักเรียนทราบก่อนลงมือปฏิบัติ
- ๒.๓ ครูให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อศึกษาระดับความรู้พื้นฐานของนักเรียน
- ๒.๔ ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารประกอบการเรียน ดังนี้
 - ๒.๔.๑ ให้นักเรียนอ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เข้าใจ
 - ๒.๔.๒ ศึกษาใบความรู้
 - ๒.๔.๓ ทำแบบฝึกหัด
- ๒.๕ ครูให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อศึกษาพัฒนาการของนักเรียน

๓. ขั้นการประเมินผล

- ๓.๑ ครูตรวจสอบแบบทดสอบและแบบฝึกหัด
- ๓.๒ บันทึกคะแนน ประเมินผลตามเกณฑ์การประเมิน
- ๓.๓ หากมีนักเรียนคนใดยังทำแบบทดสอบหลังเรียนและแบบฝึกหัดไม่ผ่านร้อยละ ๘๐ ให้ทำการศึกษาเอกสารประกอบการเรียนตามขั้นตอนใหม่อีกครั้ง
- ๓.๔ บันทึกผลการสอน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบการเรียนสำหรับนักเรียน

การเรียนรู้โดยใช้เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕ (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นักเรียนควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาโครงสร้างเอกสารประกอบการเรียนให้เข้าใจ

๒. ก่อนศึกษาใบความรู้ทุกครั้ง ควรศึกษารายละเอียดขั้นตอนของเอกสารประกอบการเรียนให้ครบถ้วนตามที่ระบุไว้ เมื่อนักเรียนไม่เข้าใจควรสอบถามครูผู้สอน เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์

๓. ควรเอาใจใส่และตั้งใจศึกษาใบความรู้ และแบบฝึกหัดในเอกสารประกอบการเรียน ตามที่กำหนด เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ

๔. เมื่อนักเรียนศึกษาและปฏิบัติแบบฝึกหัดในเอกสารประกอบการเรียนตามที่กำหนดแล้ว ให้นักเรียนแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียน โดยเปรียบเทียบกับคะแนนแบบทดสอบก่อนเรียน

๕. นักเรียนต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ไม่เปิดดูเฉลยคำตอบก่อนทำแบบทดสอบ หรือแบบฝึกหัดต่าง ๆ

๖. หากนักเรียนคนใดยังทำแบบทดสอบหลังเรียนและแบบฝึกหัด ไม่ผ่านร้อยละ ๘๐ ให้ศึกษาเอกสารประกอบการเรียนตามขั้นตอนใหม่อีกครั้ง หากยังไม่ผ่านหรือมีข้อสงสัยให้นักเรียนขืมเอกสารประกอบการเรียน ไปศึกษานอกเวลาเรียนหรือปรึกษาครูผู้สอน

๗. เมื่อนักเรียนศึกษาและปฏิบัติแบบฝึกหัดในเอกสารประกอบการเรียนเรียบร้อยแล้ว นักเรียนควรเก็บสื่อ และอุปกรณ์การเรียนให้เรียบร้อย เพื่อให้นักเรียนคนอื่นได้ใช้ต่อไป

เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕ (สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ นี้จะมีประโยชน์ต่อนักเรียน ถ้านักเรียนศึกษาตามลำดับขั้นตอนและมีความซื่อสัตย์ ถ้าไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดก็ศึกษาจากใบความรู้และแบบฝึกหัดหลาย ๆ ครั้ง แล้วกลับมาทดสอบอีกครั้ง เชื่อว่านักเรียนจะมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง มีความรู้ความสามารถ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

คำชี้แจง แบบทดสอบฉบับนี้เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก มีทั้งหมด ๑๐ ข้อ ข้อละ ๑ คะแนน
คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน เวลา ๑๐ นาที

คำสั่ง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว โดยทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่าง
ให้ตรงกับข้อ ก ข ค หรือ ง ของกระดาษคำตอบ

๑. การยอมรับความแตกต่างของบุคคลสอดคล้องกับข้อใด
 - ก. ความสัมพันธ์ของเหตุและผล
 - ข. การสร้างสันติภาพ
 - ค. การสร้างความสุข
 - ง. การแก้ปัญหา
๒. พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนให้คนในสังคมมีความรักความสามัคคีกัน เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมในข้อใด
 - ก. สัมมาอาชีวะ
 - ข. สาราณียธรรม
 - ค. เบญจศีล
 - ง. เบญจธรรม
๓. พร้อมทรัพย์ทักทายโอภาสด้วยคำพูดที่สุภาพ และมีกริยาหน้าตายิ้มแย้ม แต่จืดจางกลับหน้าบึ้งไม่พูดตอบ พร้อมทรัพย์คิดว่าจืดจางแล้วจะมีความทุกข์ใจ เขาจึงไม่โกรธจืดจางนั้น ข้อความดังกล่าวแสดงว่าพร้อมทรัพย์เป็นผู้ที่มีลักษณะในข้อใด
 - ก. ไม่ยึดมั่นถือมั่น
 - ข. มีสายตากว้างไกล
 - ค. เป็นคนใจกว้าง
 - ง. มีเหตุผล

๔. ภูมิสิริเป็นชาวพุทธที่ชอบเรียนรู้ในเรื่องสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอและเมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัญหาเขาจะใช้วิธีคิดตามแนวพุทธมาใช้ในการแก้ปัญหา ข้อความดังกล่าวสอดคล้องกับข้อใด
- ก. การพัฒนาศีล
 - ข. การพัฒนากาย
 - ค. การพัฒนาปัญญา
 - ง. การพัฒนาจิตใจ
๕. ถึงแม้ว่าเจนจิราจะไม่ชอบสายธาร และชอบพุดจาตุถุกรุณิชาอยู่เสมอ แต่รุณิชาก็ไม่ได้ตอบการกระทำของเจนจิรา สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนาในข้อใด
- ก. พึงเอาชนะความชั่วด้วยความดี
 - ข. การไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางวาจา
 - ค. บุคคลพึงไม่โกรธตอบผู้อื่น
 - ง. ความรักและความเมตตา
๖. หลักแห่งการแก้ปัญหาชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือข้อใด
- ก. ความรัก ความเมตตา
 - ข. ปฏิจสุมุปบาท
 - ค. ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย
 - ง. อริยสัจ ๔
๗. การกระทำใดนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง
- ก. การลดละกิเลสอาสวะได้โดยสิ้นเชิง
 - ข. มีความภูมิใจว่าตนมีความประพฤติสุจริต
 - ค. การฝึกฝนจิตใจให้เป็นสมาธิตั้งมั่น
 - ง. ความสุขระดับญาณ
๘. เกียรติศักดิ์ชอบสูบบุหรี่ทุกวันจนกระทั่งกลายเป็นติดยุหรี่ ถ้าเกียรติศักดิ์จะเลิกบุหรี่ได้เขาจะต้องใช้หลักธรรมใด
- ก. นันทะ
 - ข. กรรณ
 - ค. วิริยะ
 - ง. จิตตะ

๘. บุคคลใดมีการกระทำที่ตรงกันข้ามกับ “อปัมพาทธรรม”
- ก. ถักจिरาหนี้อยจากการซ่อมกีฬาจึงนอนพักก่อนทำการบ้าน
 - ข. สุमितตาบอกกับเพื่อนว่า เขาต้องทำการบ้านให้เสร็จในวันนี้
 - ค. กมลเนตรชอบชวนเพื่อนไปเรียนพิเศษทุกวันเสาร์
 - ง. ชฎาพรต้องการสอบให้ได้ที่หนึ่งของระดับชั้น
๑๐. การที่พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้เบียดเบียนตนและผู้อื่น จะส่งผลดีในข้อใดมากที่สุด
- ก. ความเจริญรุ่งเรืองต่อผู้ปฏิบัติ
 - ข. สังคมเกิดสันติภาพ
 - ค. มีความรักต่อกัน
 - ง. สังคมมีการพัฒนา

วิชาศาสนา ๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

เล่มที่ ๑ เรื่อง ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

๑. ศ ๑.๑ ม.๔-๖/๕ วิเคราะห์พระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาซึ่งเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยกับวิธีการแก้ปัญหา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด
๒. ศ ๑.๑ ม.๔-๖/๑๐ วิเคราะห์พระพุทธศาสนาในการฝึกตนไม่ให้ประมาท มุ่งประโยชน์และสันติภาพบุคคล สังคมและโลก หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาที่เน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยกับวิธีการแก้ปัญหา เพื่อการพัฒนาตนได้ถูกต้อง พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ประมาท มุ่งประโยชน์และสันติภาพแก่บุคคล สังคม และโลก

สาระการเรียนรู้

๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา
๒. พระพุทธศาสนาเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา
๓. พระพุทธศาสนาฝึกตนไม่ให้ประมาท
๔. พระพุทธศาสนา มุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคล สังคม และโลก

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้แล้วนักเรียนมีความสามารถ ดังนี้

๑. อธิบายความหมายของการศึกษาในฐานะเป็นศาสตร์แห่งการศึกษาได้
๒. วิเคราะห์การพัฒนาตนตามกระบวนการศึกษาได้
๓. วิเคราะห์พระพุทธศาสนาที่เน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา
๔. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มุ่งฝึกตนไม่ให้ประมาท และมุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพของบุคคล สังคม และโลก

เวลาเรียน

ใช้เวลาในการศึกษา จำนวน ๕ ชั่วโมง

ใบความรู้ที่ ๑.๑

เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา

คำว่า “การศึกษา” มาจากคำว่า “สิกขา” โดยทั่วไป หมายถึง กระบวนการเรียน การฝึกอบรม การค้นคว้า การพัฒนาการ และการรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง

การศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง การฝึกอบรมตนในห้วงอกงามใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์เป็นทั้งคนดีและเก่ง

๑. ความหมายของการศึกษาในทัศนะของพระพุทธศาสนา

การศึกษาตรงกับคำศัพท์ภาษาบาลีว่า “สิกขา” แปลว่า การฝึกอบรมตนในห้วงอกงามหรือการพัฒนาตนในห้วงอกงาม ตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งการพัฒนาตนในห้วงอกงามออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑.๑ การพัฒนากาย คือ การรักษาสุขภาพ

ร่างกายให้แข็งแรง มีสุขภาพดี มีความเป็นอยู่ที่ถูกต้อง สุขลักษณะ รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุได้อย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์ด้วย เช่น กินอาหารเพื่อมุ่งให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดี มีไข้กินเพื่อความเอร็ดอร่อยหรือเพื่อความหรูหรา ฟุ่มเฟือย ติดตามข่าวสาร แสวงหาความรู้ ส่งเสริมปัญญามิใช่เพื่อมุ่งความเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว หรือเป็นเครื่องมือเล่นการพนัน เป็นต้น

๑.๒ การพัฒนาศีล คือ การควบคุมกาย

วาจา ไม่ให้มีพฤติกรรมออกมาในทางเบียดเบียนตนเองและคนอื่น เช่น ทางกาย ก็ไม่ทำร้ายข่มเหงรังแกคนอื่น ทางวาจา ก็ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ที่จะทำให้อื่นเสียหายและเสียประโยชน์ คือให้อยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม เป็นต้น

ภาพที่ ๑.๑ การพัฒนาศีล

ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

๑.๓ การพัฒนาจิตใจ คือ การทำจิตใจให้มีคุณสมบัติที่ดีงามพร้อมใน ๓ ด้าน คือ

๑.๓.๑ ด้านความดี เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความเป็นมิตรไมตรี
ต่อคนรอบข้าง มีความกรุณาคิดช่วยเหลือเมื่อเห็นคนอื่นมีความทุกข์ มีความกตัญญู มีสัมมาคารวะ เป็นต้น

๑.๓.๒ ด้านความแข็งแกร่ง เช่น มีจิตใจที่เด็ดเดี่ยวแน่วแน่ต่อเป้าหมายที่วางไว้ มีสติ
(รู้จักยับยั้งชั่งใจ) มีวิริยะ (ความพากเพียร) มีขันติ (ความอดทน) มีสมาธิ (ความตั้งมั่นแห่งจิต) มีสัจจะ
(ความจริง) เป็นต้น

๑.๓.๓ ด้านความสุข เช่น จิตใจมีความสุขชื่น ร่าเริงเบิกบาน สะอาด สงบ ปลอดโปร่ง
มีปีติปราโมทย์ ไม่เครียด ไม่กระวนกระวาย ไม่จุ่นมัวหมองเศร้า เป็นต้น

ภาพที่ ๑.๒ การพัฒนาปัญญา

ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

๑.๔ การพัฒนาปัญญา คือ การรู้จักเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้แก่ตัวเอง เริ่มตั้งแต่รู้จักเรียนรู้
ศิลปวิทยาที่ดี มีประโยชน์สำหรับการดำรงชีวิต เป็นผู้ชวนขวยใคร่เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ เพื่อก้าว
ให้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลก ตลอดจนรู้จักคิด รู้จักวินิจฉัย รู้จักใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาชีวิต
ด้านต่าง ๆ เป็นต้น

๒. บุรพภาคของการศึกษา

ทางพระพุทธศาสนานั้น แม้จะมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองในห้วงอวกาศในด้านต่างๆ ได้ด้วยตัวเองก็จริง แต่ในกระบวนการพัฒนาตนเองนั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ เป็นตัวสนับสนุนในเบื้องต้นอีกด้วยจึงจะสำเร็จได้ด้วยดี องค์ประกอบนี้เรียกว่า “**บุรพภาคแห่งการศึกษา**” มีอยู่ ๒ ประการ ดังนี้

ภาพที่ ๑.๓ บุรพภาคแห่งการศึกษา

ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

๑.๑ องค์ประกอบภายนอก หรือการมีเงื่อนไขภายนอกที่สนับสนุนให้ การพัฒนาตนเองเป็นไปได้ด้วยดี เช่น ได้รับการถ่ายทอดการสั่งสอนอบรมที่ดีจากพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ เพื่อนที่ดีรวมไปถึงหนังสือ สื่อมวลชน และวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งได้ให้ข่าวสารและความรู้ที่ถูกต้อง ให้ทัศนคติอันดีงาม เหล่านี้ถือว่าเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งองค์ประกอบภายนอกนี้เรียกว่า “**ปรโตโมสะ**”

๑.๒ องค์ประกอบภายใน หมายถึง ตัวผู้ศึกษาอบรมเองจะต้องเป็นคนรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต ใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดเป็น คือมองสิ่งทั้งหลายตามหลักของเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย องค์ประกอบนี้เรียกว่า “**โยนิโสมนสิการ**”

องค์ประกอบทั้งสองเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและเกี่ยวพันกัน โดยอาศัยกระบวนการศึกษาต่าง ๆ และอาศัยความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและอิทธิพลภายนอกเป็นแรงผลักดันหรือเป็นปัจจัยเกื้อหนุน ถ้าได้รับการถ่ายทอด แนะนำ ชักจูงจากแหล่งความรู้ที่ถูกต้อง ก็จะนำไปสู่การคิดที่ถูกต้อง เกิดสัมมาทิฐิอันจักเป็นบันไดก้าวขึ้นสู่กระบวนการศึกษาที่แท้จริง

๓. กระบวนการศึกษา

กระบวนการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเน้นไปที่สัมมาทิฐิ คือ ความคิดเห็นที่ถูกต้องอันรวมไปถึงความเชื่อถือ ความนิยม เจตคติต่าง ๆ ที่เป็นไปในทางถูกต้องดีงาม เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นฐานแล้ว

กระบวนการศึกษาในตัวบุคคลก็ดำเนินไปได้ด้วยดี กระบวนการศึกษานี้แบ่งรายละเอียดออกเป็นอริยมรรคมีองค์ ๘ และสรุปเป็นขั้นตอนใหญ่เรียกว่า “ไตรสิกขา” (สิกขา ๓) ดังนี้

๑.๑ การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ซึ่งรวมไปถึงระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายและวาจา ละเว้นการล่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ละเว้นการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย และพูดเพื่อเจ้อ ตลอดจนการประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น เรียกว่า “**อริยศีลสิกขา**”

อริยศีลสิกขา คือ การฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชวาให้เจริญงอกงามขึ้นจนมีความพร้อมทางด้านความประพฤติ และความมีระเบียบวินัยที่ดีงาม

๑.๒ การฝึกฝนอบรมในด้านจิตใจ อันได้แก่ การปลูกฝังคุณธรรม การเสริมสร้างคุณภาพสมรรถภาพ และสุขภาพของจิต คือ มีจิตเป็นสมาธิ ความมีจิตใจดีงาม แข็งแรงว่องไว และปลอดโปร่งเป็นสุขเรียกว่า “**อริยจิตตสิกขา**”

อริยจิตตสิกขา คือ การฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิให้เจริญงอกงามจนมีความพร้อมทางด้านคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิตและสุขภาพจิตที่ดี

ภาพที่ ๑.๔ การฝึกฝนอบรมในด้านจิตใจ

ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

๑.๓ การฝึกอบรมในด้านปัญญา ซึ่งก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหไปตามแนวทางของเหตุผลรู้เท่าทันโลก และ ชีวิตจนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดมั่นในสิ่งทั้งหลาย มีจิตใจที่เป็นอิสระผ่องใส เบิกบาน ซึ่งเรียกว่า “**อธิปัญญาศึกษา**”

อธิปัญญาศึกษา คือ การฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะให้เจริญงอกงามจนมีความพร้อมทางด้านปัญญา และรู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น

ภาพที่ ๑.๕ การฝึกฝนอบรมในด้านปัญญา

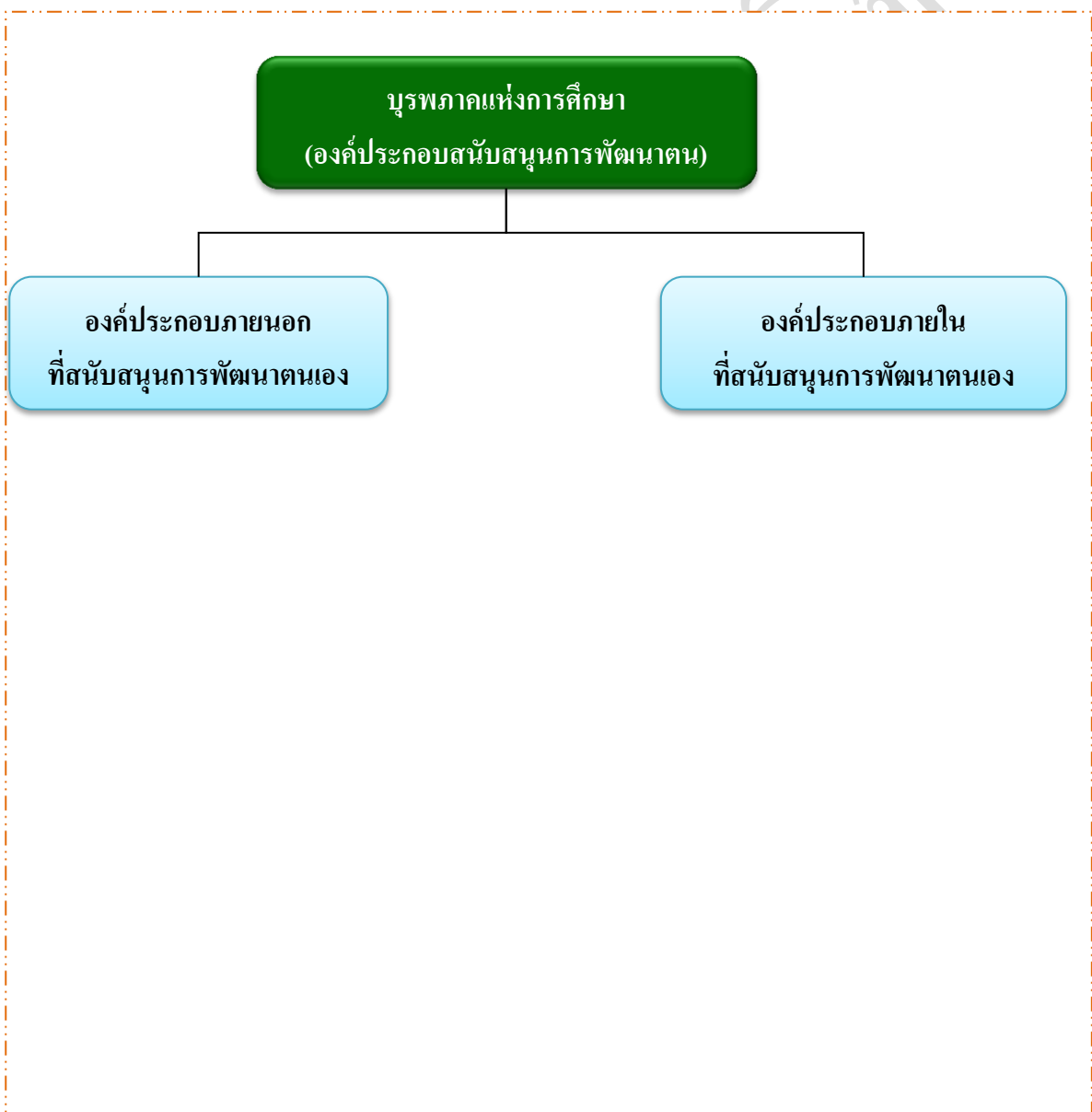
ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

แบบฝึกหัดที่ ๑.๑

เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนผังมโนทัศน์ อธิบายบูรพภาคแห่งการศึกษาหรือองค์ประกอบที่สนับสนุน
การพัฒนาตน (คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน)

ใบความรู้ที่ ๑.๒

เรื่อง พระพุทธศาสนาเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา

หลักของเหตุปัจจัย หรือหลักความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นหลักของเหตุปัจจัยที่อิงอาศัยซึ่งกันและกัน ที่เรียกว่า "**กฎปฏิจจสมุปบาท**"

๑. พระพุทธศาสนาเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา

ไม่มีอันนี้ก็ไม่มี เพราะอันนี้เกิด อันนี้จึงเกิด เพราะอันนี้ดับอันนี้จึงดับ"นี้เป็นหลักความจริงพื้นฐาน ว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะเกิดขึ้นมาลอย ๆ ไม่ได้ หรือในชีวิตประจำวันของเรา "**ปัญหา**" ที่เกิดขึ้นกับตัวเราจะเป็นปัญหาลอย ๆ ไม่ได้ จะต้องมียุติปัจจัยหลายเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมาหากเราต้องการแก้ไขปัญหาก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยในการแก้ไขหลายเหตุปัจจัยไม่ใช่มีเพียงปัจจัยเดียวหรือมีเพียงหนทางเดียวในการแก้ไขปัญหานั้น

คำว่า "**เหตุปัจจัย**" พุทธศาสนาถือว่าสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นไม่ใช่เหตุอย่างเดียว ต้องมีปัจจัยต่าง ๆ ด้วยเมื่อมีปัจจัยหลายปัจจัยผลก็เกิดขึ้น ตัวอย่าง เช่น เราปลูกมะม่วงต้นมะม่วงงอกงามขึ้นมาต้นมะม่วงถือว่าเป็นผลที่เกิดขึ้นดังนั้นต้นมะม่วงจะเกิดขึ้นเป็นต้นที่สมบูรณ์ได้ต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายปัจจัยที่ก่อให้เกิดเป็นต้นมะม่วงได้เหตุปัจจัยเหล่านั้น ได้แก่ เมล็ดมะม่วง ดิน น้ำ ออกซิเจน แสงแดด อุณหภูมิที่พอเหมาะปุ๋ย เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้พร้อมจึงก่อให้เกิดต้นมะม่วง

ตัวอย่างความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย เช่น ปัญหาการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการเรียนของนักเรียนมีเหตุปัจจัยหลายเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนอ่อน เช่น ปัจจัยจากครูผู้สอนปัจจัยจากหลักสูตรปัจจัยจากกระบวนการเรียนการสอนปัจจัยจากการวัดผลประเมินผลปัจจัยจากตัวของนักเรียนเอง เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย หรือหลักปฏิจจสมุปบาทแสดงให้เห็นอาการของสิ่งทั้งหลายสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นเหตุปัจจัยต่อกันอย่างเป็นกระแส ในภาวะที่เป็นกระแสนี้ ขยายความหมายออกไปให้เห็นแง่ต่าง ๆ ได้คือ

- สิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์เนื่องอาศัยเป็นปัจจัยแก่กัน
- สิ่งทั้งหลายมีอยู่โดยความสัมพันธ์กัน
- สิ่งทั้งหลายมีอยู่ด้วยอาศัยปัจจัย

- สิ่งทั้งหลายไม่มีความคงที่อย่างเดิมแม้แต่ขณะเดียว (มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่อยู่นิ่ง)
- สิ่งทั้งหลายไม่มีอยู่โดยตัวของมันเอง คือไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมัน
- สิ่งทั้งหลายไม่มีมูลการณ์หรือต้นกำเนิดเดิมสุด แต่มีความสัมพันธ์แบบวัฏจักรหมุนวนจนไม่ทราบว่าจะอะไรเป็นต้นกำเนิดที่แท้จริง

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาของพระพุทธศาสนาที่เน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย มีมากมายในที่นี้จะกล่าวถึงหลักคำสอน ๒ เรื่อง คือ

๑. ปฏิจจสมุปบาท และอริยสัจ ๔

๒. กฎปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท คือ การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นเป็นกฎธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ การที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎนี้เองพระองค์จึง ได้ชื่อว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กฎปฏิจจสมุปบาท เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กฎอิทัปปัจจยตาซึ่งก็คือ กฎแห่งความเป็นเหตุเป็นผลของกันและกันนั่นเอง

ภาพที่ ๑.๖ ภาพแผนผังกฎปฏิจจสมุปบาท

ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

กฏปฏิจจสมุปบาท คือ กฎแห่งเหตุผลที่ว่าถ้าสิ่งนี้มี สิ่งนั้นก็จะมี ถ้าสิ่งนี้ดับ สิ่งนั้นก็ดับปฏิจจสมุปบาทมีองค์ประกอบ ๑๒ ประการคือ

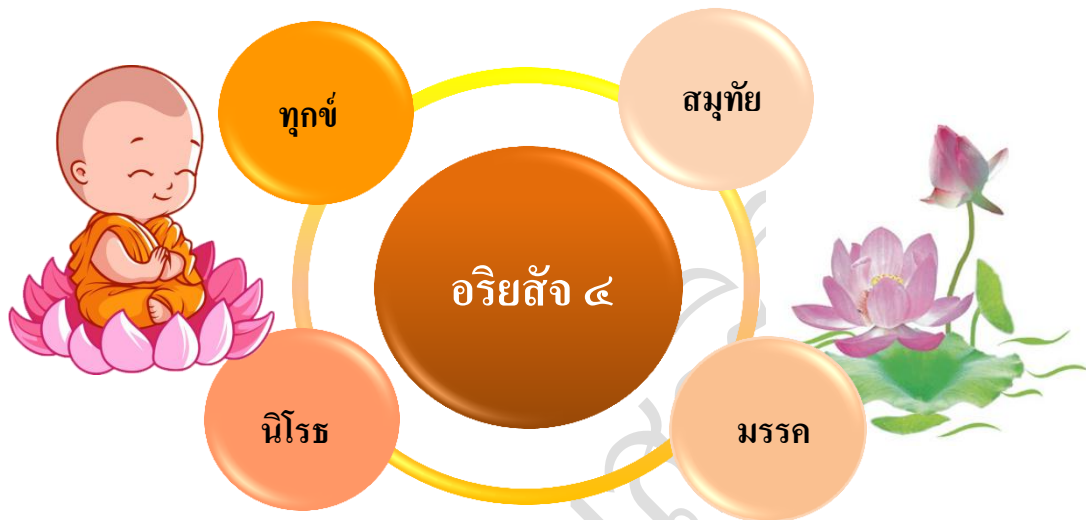
๑. อวิชชา คือ ความไม่รู้จริงของชีวิตไม่รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ไม่รู้เท่าทันตามสภาพที่เป็นจริง
๒. สังขาร คือ ความคิดปรุงแต่งหรือเจตนาทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล
๓. วิญญาณ คือ ความรับรู้ต่ออารมณ์ต่าง ๆ เช่น เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส
๔. นามรูป คือ ความมีอยู่ในรูปธรรมและนามธรรม ได้แก่ กายกับจิต
๕. สฬายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
๖. ผัสสะ คือ การถูกต้องสัมผัส หรือการกระทบ
๗. เวทนา คือ ความรู้สึกว่าเป็นสุข ทุกข์ หรืออุเบกขา
๘. ตัณหา คือ ความทะเยอทะยานอยากหรือความต้องการในสิ่งที่อำนวยความสุขเวทนาและความดิ้นรนหลีกเลี่ยง ในสิ่งที่ก่อทุกข์เวทนา
๙. อุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน
๑๐. ภพ คือ พฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองอุปาทานนั้นๆ เพื่อให้ได้มาและให้เป็นไปตามความยึดมั่นถือมั่น
- ๑๑.ชาติ คือ ความเกิด ความตระหนักในตัวตน ตระหนักในพฤติกรรมของตน
๑๒. ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสะ คือ ความแก่ ความตาย โสกเศร้า ความคร่ำครวญความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ

องค์ประกอบทั้ง ๑๒ ประเภทนี้พระพุทธเจ้าเรียกว่าองค์ประกอบแห่งชีวิต หรือกระบวนการของชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทำนองปฏิภังคิยาชูลูกโซ่เป็น เหตุปัจจัยต่อกัน โยงใยเป็นวงเวียน ไม่มีต้น ไม่มีปลาย ไม่มีที่สิ้นสุดจากกฏปฏิจจสมุปบาทหรือกฎที่ปัจจัยตาที่ว่าอวิชชาเป็นต้นเหตุของทุกสิ่งทุกอย่าง อวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ดังนั้น กฏปฏิจจสมุปบาทเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วก็คือ อริยสัจ ๔ นั่นเอง

อริยสัจ หมายถึง หลักความจริงอันประเสริฐหรือหลักความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงเป็นผู้ประเสริฐ มี ๔ ประการ คือ

ภาพที่ ๑.๗ ภาพแผนผังอริยสัจ ๔

ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

๑. **ทุกข์** หมายถึง ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ หรือสภาพที่บีบคั้นจิตใจให้ทนได้ยาก ทุกข์เป็นสภาวะที่จะต้องกำหนดรู้

๒. **สมุทัย (ทุกข์สมุทัย)** หมายถึง ต้นเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ๓ ประการ คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา สมุทัยเป็นสภาวะที่จะต้องละหรือทำให้หมดไป

๓. **นิโรธ (ทุกข์นิโรธ)** หมายถึง ความดับทุกข์ หรือสภาวะที่ปราศจากทุกข์ เป็นสภาวะที่ต้องทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง

๔. **มรรค (ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา)** หมายถึง ทางดับทุกข์ หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งสรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มรรคเป็นสภาวะที่ต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจึงจะไปสู่ความดับทุกข์ได้อริยสัจ ๔ นี้ถ้าวิเคราะห์กันในเชิงวิทยาการสมัยใหม่ก็คือ ศาสตร์แห่งเหตุผล เพราะอริยสัจ ๔ จัดได้เป็น ๒ คู่ แต่ละคู่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน

เมื่อวิเคราะห์ในทางกลับกัน จากกฎที่ว่า เมื่อมีทุกข์ ก็ต้องมีความดับทุกข์ อริยสัจ คู่ที่สอง (นิโรธ และมรรค) กลายเป็นเหตุที่นำไปสู่ผล คือ การดับอริยสัจคู่แรก (ทุกข์และสมุทัย) อันเป็น การย้อนสร อีกรอบหนึ่ง จะเห็นชัดว่า อริยสัจ ๔ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกัน เป็นระบบเหตุผล คือ เมื่อมีเหตุเกิด แห่งทุกข์ (สมุทัย) ก็จะทำให้เกิดความทุกข์ (ทุกข์) ในขณะเดียวกัน หากต้องการสภาวะหมดทุกข์ (นิโรธ) ก็ต้องกำจัดเหตุเกิดแห่งทุกข์ คือตัดขาดด้วยการปฏิบัติตามมรรค ๘ (มรรค)

วิธีแก้ปัญหามาตามแนวพระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาเน้นการแก้ปัญหาคด้วยการกระทำ ของมนุษย์ตามหลักของเหตุผล ไม่หวังการอ่อนวอนจากปัจจัยภายนอก เช่น เทพเจ้า รุกขเทวดา ภูตผีปีศาจ เป็นต้น จะเห็นได้จากตัวอย่างคำสอนในคถาธรรมบท แปลความว่า มนุษย์ทั้งหลายถูกภัยคุกคามแล้ว พากันถึงเจ้าป่าเจ้าเขาเจ้าภูผาดันไม้ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่งแต่สิ่งเหล่านั้นไม่ใช่สรณะอันเกษม

เห็นปัญหา เหตุเกิดของปัญหา ภาวะไร้ปัญหาและวิธีปฏิบัติให้ถึงความสิ้นปัญหาจึงจะสามารถ หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ดังนั้น มนุษย์ต้องแก้ปัญหาคด้วยวิธีการของมนุษย์ที่เพียรทำการด้วยปัญญา ที่รู้เหตุปัจจัยหลักการแก้ปัญหาคด้วยปัญญาของมนุษย์ คือ

๑. ทุกข์ คือ การเกิดปัญหา หรือรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือรู้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร
๒. สมุทัย คือ การสืบหาสาเหตุของปัญหา
๓. นิโรธ คือ กำหนดแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากสาเหตุต่าง ๆ เหล่านั้น
๔. มรรค คือ ปฏิบัติตามวิธีการให้ถึงการแก้ไขปัญหาหรือวิธีการดับปัญหาได้

หลักการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ นี้มีคุณค่าเด่นที่สำคัญพอสรุป ได้ดังนี้

๑. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรบระบบแห่งเหตุผลเป็นระบบวิธีแบบอย่าง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ที่จะมีคุณค่าและสมเหตุผลจะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกัน เช่นนี้

๒. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตน ด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ไม่ต้องอ้างอำนาจสถาบันคาลของตัวการพิเศษเหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ

๓. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคนไม่ว่ามนุษย์จะเติบโตออกไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัวกว้างขวางมากมายเพียงใดก็ตามแต่ถ้าเขา ยังจะต้องมีชีวิตของตนเองที่มีคุณค่า และสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นอย่างมีผลดีแล้วเขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป

๔. เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่คิดเนื่องอยู่กับชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตเองแท้ ๆ ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปวิทยาการ หรือดำเนินกิจการใด ๆ ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตน และไม่ว่าศิลปวิทยาการ หรือกิจการต่าง ๆ นั้น จะเจริญขึ้นเสื่อมลง สูญสลายไป หรือเกิดมีใหม่มาแทนอย่างไรก็ตามหลักความจริงนี้ก็คงยืนยงใหม่ และใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอดทุกเวลา

แบบฝึกหัดที่ ๑.๒

เรื่อง ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านกรณีศึกษา แล้วตอบคำถาม (คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน)

กรณีศึกษาที่ ๑

นายเกียรติศักดิ์ ไซโย เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ตั้งใจว่าเมื่อเรียนจบแล้วจะออกไปหางานทำ เกียรติศักดิ์ อยากมีรายได้เป็นของตนเอง แต่แม่ของเกียรติศักดิ์ต้องการให้เกียรติศักดิ์เรียนต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้จบระดับปริญญาตรีเป็นอย่างต่ำ ซึ่งจะทำให้มีความรู้พื้นฐานดีพอสำหรับการประกอบอาชีพให้ก้าวหน้ามั่นคง แต่ถ้ามีความรู้เพียงจบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ย่อมมีความรู้น้อย การไปทำงานก็ได้รับค่าตอบแทนต่ำ เกียรติศักดิ์บอกกับแม่ว่า เกียรติศักดิ์เกรงว่าจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยของรัฐไม่ได้ และถ้าจะเรียนต่อก็อยากเรียนในสาขานิติศาสตร์บัณฑิต เพราะเขาต้องการมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ แม่บอกกับเกียรติศักดิ์ว่าให้สอบเข้ามหาวิทยาลัยของรัฐไปก่อน ถ้าสอบไม่ได้ แม่จะส่งให้เรียนในมหาวิทยาลัยเอกชน เพราะพ่อแม่มีรายได้เพียงพอต่อการส่งเกียรติศักดิ์ เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชน ได้ในที่สุด เกียรติศักดิ์ก็ตัดสินใจสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา

คำถาม

๑. การกระทำของเกียรติศักดิ์สอดคล้องกับหลักของพระพุทธศาสนาในเรื่องความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยอย่างไร

.....

.....

๒. การกระทำของเกียรติศักดิ์แสดงถึงคุณลักษณะที่ดีของเกียรติศักดิ์อย่างไร จงอธิบายเหตุผล

.....

.....

๓. เกียรติศักดิ์สามารถแก้ปัญหาของตนเองในเรื่องใดได้อย่างถูกต้องวิธี

.....

.....

กรณีศึกษาที่ ๒

หมู่บ้านรักถิ่นเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คนไทยและชาวต่างชาติชอบไปเที่ยวตลาดน้ำวันอาทิตย์ เพื่อซื้อสินค้าที่เป็นผลผลิตจากสวนผลไม้และมีสิ่งของเครื่องใช้ประเภทเครื่องจักสานจำนวนมากทำรายได้ให้แก่ชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงทำอาหารประเภทต่าง ๆ มาขายให้แก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย จงลักษ์ก็เป็นคนหนึ่งที่ทำขนมตาลไปขายในตลาดน้ำวันอาทิตย์ ขนมตาลของจงลักษ์ขายดีมากและไม่พอขาย ดังนั้นจงลักษ์จึงขึ้นราคาขนมตาลจากถุงละ ๒๐ บาท เป็น ๓๐ บาท ทำให้เธอได้กำไรมากขึ้น

วันอาทิตย์ต่อมาจงลักษ์ขายขนมตาลไม่หมด เหลือเป็นจำนวนมาก เธอจึงเก็บใส่ตู้เย็นไว้ แล้วนำไปขายให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านของเธอจนหมด

ต่อมาจงลักษ์เอาขนมตาลไปขายที่ตลาดน้ำเช่นเคย แต่นักท่องเที่ยวก็ไม่ค่อยซื้อขนมตาลของจงลักษ์ วันรุ่งขึ้นเธอก็เอาไปขายในหมู่บ้านอีกแต่ก็ไม่มีใครซื้อขนมตาลของเธอ จงลักษ์ต้องขาดทุนในการขายขนมตาลครั้งนั้นมาก

คำถาม จงลักษ์ควรใช้วิธีการแก้ปัญหาตามหลักพุทธศาสนาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบฝึกหัดที่ ๑.๓

เรื่อง ปฏิจจนุปบาท และอริยสัจ ๔

คำชี้แจง ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ถูกและทำเครื่องหมาย ✗ หน้าข้อความที่ผิด
(คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน ข้อละ ๑ คะแนน)

-๑. อวิชชา คือ ความไม่รู้จริงของชีวิต ไม่รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ไม่รู้เท่าทันตามสภาพที่เป็นจริง
-๒. นามรูป คือ ความคิดปรุงแต่งหรือเจตนาทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล
-๓. อุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน
-๔. เวทนา คือ ความรับรู้ต่ออารมณ์ต่าง ๆ เช่น เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส
-๕. ผัสสะ คือ การถูกต้องสัมผัส หรือการกระทบ
-๖.ชาติ คือ ความเกิด ความตระหนักในตัวตน ตระหนักในพฤติกรรมของตน
-๗. ทุกข์ หมายถึง ทางดับทุกข์
-๘. สมุทัย (ทุกข์สมุทัย) หมายถึง ต้นเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์
-๙. นิโรธ (ทุกนิโรธ) หมายถึง ความดับทุกข์ หรือสภาวะที่ปราศจากทุกข์
-๑๐. มรรค (ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา) หมายถึง ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ หรือสภาวะที่
บิบบั่นจิตใจให้ทนได้ยาก

ใบความรู้ที่ ๑.๓

เรื่อง พระพุทธศาสนาฝึกคนไม่ให้ประมาท

๑. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในด้านการฝึกคนไม่ให้ประมาท

ความประมาท คือ ความเลินเล่อ เผลอสติ ไม่สำรวมระวัง กาย วาจา ใจ ส่วนความไม่ประมาท มีวินัยตรงกันข้าม ได้แก่ ความรอบคอบ มีสติคอยกำกับการกระทำ วาจา ใจ

สติ คือ ความระลึกความรู้สึกตัวอยู่เสมอจำเป็นต้องใช้ในกิจกรรมทุกอย่าง ตั้งแต่การทำงานตามปกติ

๒. หลักคำสอนในเรื่องความไม่ประมาท (ปัจฉิมโอวาท)

"ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย... บัดนี้ เราเตือนท่านทั้งหลายสังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาท่านทั้งหลายจงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด" มหาปรินิพพานสูตร ๑๐/๑๘๐ อธิบาย... พระพุทธเจ้าตรัสสอน เรื่องความไม่ประมาทเป็นพระโอวาทสุดท้ายในที่อื่น ทรงสั่งสอนว่า กุศลธรรมทั้งหมดรวมลงในความไม่ประมาทเหมือนรอยเท้าสัตว์เดินดินต่าง ๆ รวมลงในรอยเท้าช้าง ฉะนั้นความไม่ประมาท จะเป็นเหตุให้เราเตือนใจตามคำสอนที่ทรงเตือนไว้ว่า "วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้ เราทำอะไรอยู่" เราจะได้หมั่นพิจารณาคุณตน และหาโอกาสเพิ่มพูนคุณงามความดีละความชั่วให้ลดน้อยลง ความไม่ประมาทจะเตือนไม่ให้เราลืมตน เห็นเป็นจริงเป็นจังกับชีวิตในโลกประหนึ่งว่าจะดำรงอยู่ได้ ชั่วกับชั่วกลับปีในที่สุด ทุกคนจะต้องจบลงด้วยความตายทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ ก็จะเปลี่ยนมือไปเป็นของคนอื่นที่คืนที่เรานึกว่าเป็นของเราแต่ถ้าเราจะกลายเป็นเจ้าถ่าน ฟังเรียรายอยู่บนพื้นดินนั้น หรือ บางทีเขาก็จะเก็บไว้ในโกศเล็ก ๆ เหมือนของเด็กเล่น แต่ไม่มีใครอยากจับต้อง ถึงที่สุดเหมือน ๆ กันเช่นนี้ในขณะที่มีชีวิตอยู่จึงควรตั้งอยู่ในความไม่ประมาทถือเอาสาระจากชีวิตที่เนาเปื่อย ไม่มีสาระนี้ ไว้ให้ได้ด้วยการบำเพ็ญคุณงามความดีบำเพ็ญประโยชน์ท่าน ให้สมบูรณ์เถิด..

คำสอนทั่วไปพระพุทธศาสนาสอนเรื่องความไม่ประมาทและความประมาทคู่กันในกรณีทั่ว ๆ ไป เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทราบผลดีของความไม่ประมาท และผลร้ายของความประมาทเปรียบเทียบคำสอนเฉพาะกรณี ระดับต่ำแบ่งเป็น ๔ อย่าง

๑. ในการละกายทุจริตประพฤติกายสุจริต
๒. ในการละวจีสุจริตประพฤติวจีสุจริต
๓. ในการละมโนทุจริตประพฤติมโนสุจริต
๔. ในการละความเห็นผิด ทำความเห็นให้ถูก

๓. คำสอนในระดับสูง แบ่งเป็น ๔ อย่าง

- ๓.๑ ระวางใจไม่ให้กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด
- ๓.๒ ระวางใจไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง
- ๓.๓ ระวางใจไม่ให้หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง
- ๓.๔ ระวางใจไม่ให้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา

คำสอนโดยรวมขอดพระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า ท่านทั้งหลาย จงมีความไม่ประมาท หรือแปลอย่างยาวโดยเพิ่มเติมข้อความเข้าว่า ท่านทั้งหลายจงทำประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท

คำสอนเรื่องความไม่ประมาทจึงเป็นคำสอนที่กว้าง ประมวลคำสอนอื่น ๆ ไว้เปรียบเทียบเหมือนร้อยเท้าช้างที่ใหญ่กว่าร้อยเท้าสัตว์อื่น ๆ ที่ รวมลงในร้อยเท้าช้างได้ คำสอนเรื่องความไม่ประมาท จึงสำคัญที่สุดประการหนึ่ง

๔. ประโยชน์ของความไม่ประมาท

พระพุทธองค์ตรัสว่า ความไม่ประมาทเป็นบิดา ของธรรมะทั้งปวง (ทรงเปรียบเทียบความไม่ประมาทเหมือนรอยเท้าช้าง ที่ใหญ่กว่ารอยเท้าสัตว์ทั้งหลายที่มีอยู่ใน โลกปัจจุบัน) ธรรมะข้อไม่ประมาท จึงเป็นธรรมที่ใหญ่กว่าธรรมะทั้งหลาย ถ้าไม่ประมาท ความชั่วอย่างอื่นก็เกิดขึ้นไม่ได้ ความไม่ประมาทจึงมีประโยชน์ต่อบุคคล เมื่อบุคคลใดดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ทุกสิ่งที่ทำ พุศฺกิด ก็เป็นไปด้วยความไม่ประมาท ผลที่เกิดขึ้นคือความถูกต้องจากการกระทำ พุศฺกิด แล้วผลนั้นก็ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข ความเจริญ และส่งผลต่อสังคมอีกด้วย

๕. ประโยชน์ของความไม่ประมาทต่อการดำเนินชีวิตและสังคม

๕.๑ ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตส่วนบุคคล ความไม่ประมาทมีประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินชีวิต เช่น ในการปฏิบัติหน้าที่หรือการดำเนินชีวิตที่มีความเสี่ยง ต่ออุบัติเหตุมาก ในการทำงานที่ละเอียดประณีต ในการครองเรือน ในการป้องกันโรค

๕.๒ ประโยชน์ต่อสังคมการป้องกันประเทศ การป้องกันอาชญากรรม การวางแผนเศรษฐกิจและสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๕.๓ ประโยชน์ในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความไม่ประมาท กล่าวคือมีสติกำกับอยู่เสมอ การรักษาศีล การเจริญสมาธิหรือการทำกรรมฐาน การเจริญปัญญา

ภาพที่ ๑.๘ การเจริญสมาธิ

ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

๖. สิ่งที่ทำให้เกิดความประมาท

๖.๑ ความเป็นหนุ่มสาวทำให้บุคคลเพลิดเพลินในความสนุกสนานในภาวะของหนุ่มสาว ทำให้ทำ พุศฺ คิด ในสิ่งต่าง ๆ ตามประสาอารมณ์ของวัยรุ่น ไม่คำนึงถึงความถูกต้องดีงาม บางรายต้องสูญเสียอนาคตชีวิตไป เพราะความประมาท พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ไม่ประมาทในวัย (โยพณมัตตัง)

๖.๒ ความไม่มีโรค ทำให้บุคคลลุ่มหลงในชีวิตลึมนึกถึงโรคร้ายไข้เจ็บที่จะต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เมื่อโรคร้ายเกิดขึ้นแล้วก็ไม่อาจทำความดีได้ เมื่อตอนแข็งแรงอยู่ไม่ได้ทำไว้ จึงตกอยู่ในภาวะของคนประมาท (อโรคมัตตัง)

๖.๓ ความมึนเมาทำให้คนหลงเพลิดเพลินในทรัพย์ โดยไม่ใส่ใจในการทำความคิด หลงไหลคลั่งไคล้ในวัตถุนิยมคิดว่ามีเงินแล้วจะทำดีเมื่อใดก็ได้ เมื่อเพลิดเพลินไปมากจิตใจก็ถอยห่างจากความดีไปเรื่อย ๆ สุดท้ายเมื่อก่อนจะเสียชีวิตนึกเสียดายที่ได้ทำความดีไว้น้อย

๖.๔ เวลาการที่ประมาทในเวลาโดยคิดว่า มีเวลาทำดีอยู่มาก หรือบางคนบอกว่ารอให้แก่ก่อนแล้วจึงค่อยทำบุญกุศล ถ้าเกิดเป็นอะไรไปเสียก่อนหรือเมื่อแก่แล้วก็ทำดีไม่ได้สะดวก เพราะไม่ได้สั่งสมพฤติกรรมการทำดีมา (พฤติกรรมเคยชิน) จึงทำดีได้ไม่เท่าที่ควร

๗. วิธีการสร้างความไม่ประมาท

๗.๑ มีสติระลึก ก่อนจะทำ พุศฺ คิด ในทุกสิ่ง หากสิ่งทำไปแล้วเป็นทุกข์ เป็นโทษ เดือดร้อน ก็ไม่ทำ สิ่งใดที่ทำแล้ว ก่อประโยชน์ ก่อสุข ก็พึงทำในสิ่งนั้น

๗.๒ ตระหนักในผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นรอบข้าง

๗.๓ ระลึกอยู่ในคุณงามความดีเสมอเอาคุณธรรมความดีมาผูกไว้ที่ใจ เหมือนคนโบราณเอาพระมาแขวนไว้ที่คอเพื่อให้เตือนสติตนเองให้ทำความดีทุกลมหายใจ หรือทุกวินาที

๘. ธรรมะที่สร้างความไม่ประมาท

ธรรมะที่เป็นเครื่องมือสร้างความไม่ประมาท ได้แก่

๘.๑ สติ ความระลึกได้ก่อนที่จะทำ จะพูด จะคิด ในสิ่งต่าง ๆ และ สัมปชัญญะ ความรู้ตัว ในขณะที่ทำ พูด คิดอยู่ โดยไม่ผล่อใจ หรือขาดสติ

๘.๒ ปธาน คือ ความเพียร อันเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่ประมาทในชีวิต ได้แก่

๘.๒.๑ สังวรปธานความเพียรในการระวังมิให้ความชั่วเกิดกับตน หรือป้องกันมิให้ตนเอง กระทำในสิ่งที่ไม่ดี

๘.๒.๒ ปหานปธานความเพียรในการละทิ้งความไม่ดีที่เคยเกิดขึ้นกับตนให้หมดไป

๘.๒.๓ ภาวนापธานความเพียรในการสร้างสรรค์ความดีที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นกับตน หรือเพียรในการสิ่งดี ๆ ที่ยังไม่ได้สร้าง

๘.๒.๔ อนุรักษนาปธานเพียรในการรักษาความดี ที่เราได้ทำไว้แล้วมิให้หายไป คือรักษา สิ่งดี ๆ ที่ทำไว้แล้วให้คงอยู่เหมือนเดิม

๘.๓ หิริ โอตตปปะหิริ คือ ความละอายใจในการจะทำความชั่ว และ โอตตปปะ ความเกรงกลัว ต่อผลของความชั่วเมื่อบุคคลมีความละอาย และเกรงกลัวต่อบาป แล้วก็จะทำให้ผู้นั้นดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาทผล่อตัวทำความชั่วได้

ภาพที่ ๑.๕ กาท่าดี คิดดี

ที่มา : ภาพโดย นางสาวสุชาดา หาญสาริกิจ

ใบความรู้ที่ ๑.๔

เรื่อง พระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคล สังคม และโลก

๑. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มุ่งประโยชน์สุขแก่บุคคลและสังคม

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่มุ่งประโยชน์และความสุขแก่บุคคลได้แก่

๑.๑ ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ได้แก่ การตั้งตัวได้อย่างมั่นคงมีทรัพย์ใช้จ่ายไม่ขัดสน หลักปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันมี ๔ ประการ

- ๑.๑.๑ อุฏฐานสัมปทา มีความหมั่นขยัน
- ๑.๑.๒ อารักขสัมปทา รักษาทรัพย์ที่หามาได้
- ๑.๑.๓ กัลยาณมิตตตา คบเพื่อนที่ดี
- ๑.๑.๔ สมชีวิตาเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

๑.๒ สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ในภายหน้า หมายถึง ในอนาคตของชาติปัจจุบันนี้ หรือในชาติต่อ ๆ ไป ได้แก่ ความอุ่นใจว่าได้ทำความดีไว้พร้อมแล้ว สามารถหวังความเจริญในอนาคต หรือหวังสุคติในชาติต่อไปได้ หลักปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในภายหน้ามี ๔ ประการ

- ๑.๒.๑ สัทธาสัมปทา มีศรัทธาที่ถูกต้อง
- ๑.๒.๒ สीलสัมปทามีศีลบริสุทธิ์ตามภูมิชั้นของตน
- ๑.๒.๓ จากสัมปทาทำการบริจาคอย่างสมบูรณ์
- ๑.๒.๔ ปัญญาสัมปทา มีปัญญาเพียบพร้อม รู้จักบาปบุญคุณโทษ

๑.๓ ปรมัตถะ ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ นิพพาน ความดับกิเลสและกองทุกข์ได้สิ้นเชิง ซึ่งจะบรรลุได้ด้วยการดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ เมื่อปฏิบัติตามอริยมรรค ย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ

๒. หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มุ่งความสุขแก่โลก

โดยสอนเรื่องความสุขและวิธีปฏิบัติให้ถึงความสุข ความสุขมี ๒ ประเภท คือ โลกียสุข
ความสุขที่เกี่ยวข้องกับโลก และ โลกุตตรสุข ความสุขเหนือโลก

โลกียสุข สำหรับความสุขของคฤหัสถ์มี ๔ ประการคือ

๑. สุขเกิดจากความมีทรัพย์
๒. สุขเกิดจากการจ่ายบริโภคน
๓. สุขเกิดจากความไม่ต้องเป็นหนี้
๔. สุขเกิดจากการประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ

โลกุตตรสุข

ความสุขของพระอริยบุคคล ผู้พ้นจากกิเลสบางส่วนหรือสิ้นเชิง การกำจัดกิเลสได้หมดสิ้นนั้น
พระพุทธศาสนา ถือว่า เป็นความสุขอย่างยิ่ง

แบบฝึกหัดที่ ๑.๔

เรื่อง พระพุทธศาสนาฝึกคนไม่ให้ประมาท

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง (คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน ข้อละ ๒ คะแนน)

๑. ความประมาท คืออะไร

.....
.....
.....

๒. สติ คืออะไร

.....
.....
.....

๓. คำสอนในระดับสูง แบ่งเป็นกี่อย่าง และประกอบด้วยอะไรบ้าง

.....
.....
.....

๔. ให้ออกวิธีการสร้างความไม่ประมาทอย่างน้อย ๓ ข้อ

.....
.....
.....

๕. ให้ออกสิ่งที่ก่อให้เกิดความประมาทอย่างน้อย ๓ ข้อ

.....
.....
.....

สรุปท้ายเรื่องประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

คำว่า “การศึกษา” มาจากคำว่า “สิกขา” โดยทั่วไป หมายถึง กระบวนการเรียน การฝึกอบรม การค้นคว้า การพัฒนาการ และการรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง

๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา

๑.๑ ความหมายของการศึกษาในทัศนะของพระพุทธศาสนา

การศึกษาตรงกับคำศัพท์ภาษาบาลีว่า “สิกขา” แปลว่า การฝึกอบรมตนในห้วงอกงามหรือการพัฒนาตนในห้วงอกงาม ตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งการพัฒนาตนในห้วงอกงามออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑.๑.๑ การพัฒนากาย

๑.๑.๒ การพัฒนาศีล

๑.๑.๓ การพัฒนาจิตใจ

๑.๑.๔ การพัฒนาปัญญา

๑.๒ บุรพภาคของการศึกษา มีอยู่ ๒ ประการ ดังนี้

๑.๒.๑ องค์กรประกอบภายนอก หรือการมีเงื่อนไขภายนอกที่สนับสนุนให้การพัฒนาตนเองเป็นไปได้ด้วยดี ซึ่งองค์กรประกอบภายนอกนี้เรียกว่า “ปรโตโมสะ”

๑.๒.๒ องค์กรประกอบภายใน หมายถึง ตัวผู้ศึกษาอบรมเองจะต้องเป็นคนรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต ใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดเป็น คือมองสิ่งทั้งหลายตามหลักของเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย องค์กรประกอบนี้เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ”

๑.๓ กระบวนการศึกษา

กระบวนการศึกษานี้แบ่งรายละเอียดออกเป็นอริยมรรคมีองค์ ๘ และสรุปเป็นขั้นตอนใหญ่เรียกว่า “ไตรสิกขา” (สิกขา ๓) ดังนี้

๑.๓.๑ การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ เรียกว่า “อริศีลสิกขา”

๑.๓.๒ การฝึกฝนอบรมในด้านจิตใจ เรียกว่า “อริจิตตสิกขา”

๑.๓.๓ การฝึกอบรมในด้านปัญญา เรียกว่า “อริปัญญาสิกขา”

๒. พระพุทธศาสนาเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาของพระพุทธศาสนาที่เน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย มีมากมายในที่นี้จะกล่าวถึงหลักคำสอน ๒ เรื่อง คือ

๑. ปฏิจจสมุปบาท และอริยสัจ ๔

๒. กฏปฏิจจสมุปบาท

๓. พระพุทธศาสนาฝึกตนไม่ให้ประมาท

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในด้านการฝึกตนไม่ให้ประมาท

ความประมาท คือ ความเลินเล่อ เผลอสติ ไม่สำรวมระวัง กาย วาจา ใจ ส่วนความไม่ประมาท มีวินัยตรงกันข้าม ได้แก่ ความรอบคอบ มีสติคอยกำกับการกระทำ วาจา ใจ

สติ คือ ความระลึกความรู้สึกตัวอยู่เสมอจำเป็นต้องใช้ในกิจกรรมทุกอย่าง ตั้งแต่การทำงาน ตามปกติ

คำสอนทั่วไปพระพุทธศาสนาสอนเรื่องความไม่ประมาทและความประมาทคู่กันในกรณีทั่ว ๆ ไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทราบผลดีของความไม่ประมาท และผลร้ายของความประมาทเปรียบเทียบคำสอนเฉพาะกรณี ระดับต่ำแบ่งเป็น ๔ อย่าง

๑. ในการละกายทุจริตประพฤติกายสุจริต

๒. ในการละวจีสุจริตประพฤติวจีสุจริต

๓. ในการละมโนทุจริตประพฤติมโนสุจริต

๔. ในการละความเห็นผิด ทำความเห็นให้ถูก

คำสอนในระดับสูง แบ่งเป็น ๔ อย่าง

๑. ระวังใจไม่ให้กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด

๒. ระวังใจไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง

๓. ระวังใจไม่ให้หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง

๔. ระวังใจไม่ให้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา

ประโยชน์ของความไม่ประมาท

พระพุทธองค์ตรัสว่า ความไม่ประมาทเป็นบิดา ของธรรมะทั้งปวง (ทรงเปรียบเทียบความไม่ประมาทเหมือนรอยเท้าช้าง ที่ใหญ่กว่ารอยเท้าสัตว์ทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน) ธรรมะข้อไม่ประมาท จึงเป็นธรรมที่ใหญ่กว่าธรรมะทั้งหลาย ถ้าไม่ประมาท ความชั่วอย่างอื่นก็เกิดขึ้นไม่ได้ ความไม่ประมาทจึงมีประโยชน์ต่อบุคคล เมื่อบุคคลใดดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท

๔. พระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขและสันติภาพแก่บุคคล สังคม และโลก

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่มุ่งประโยชน์และความสุขแก่บุคคลได้แก่

๔.๑ **ทิฐุฐัมมิกัตถะ** คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน หลักปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบัน มี ๔ ประการ อุฏฐานสัมปทา มีความหมั่นขยัน อารักขสัมปทา รักษาทรัพย์ที่หามาได้ กัลยาณมิตตดาบเพื่อนที่ดี สมชีวิตาเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

๔.๒ **สัมปรายิกัตถะ** คือ ประโยชน์ในภายหน้า หลักปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในภายหน้า มี ๔ ประการ สัทธาสัมปทา มีศรัทธาที่ถูกต้อง สีลสัมปทามีศีลบริสุทธิ์ตามภูมิชั้นของตน จากสัมปทาทำการบริจาคอย่างสมบูรณ์ ปัญญาสัมปทา มีปัญญาเพียบพร้อม รู้จักบาปบุญคุณโทษ

๔.๓ **ปรมัตถะ ประโยชน์อย่างยิ่ง** คือ นิพพาน ความดับกิเลสและกองทุกข์ได้สิ้นเชิง ซึ่งจะบรรลุได้ด้วยการดำเนินตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ

โดยสอนเรื่องความสุขและวิธีปฏิบัติให้ถึงความสุข ความสุขมี ๒ ประเภท คือ โลกียสุข ความสุขที่เกี่ยวข้องกับโลก และ โลกุตตรสุข ความสุขเหนือโลก

คำชี้แจง แบบทดสอบฉบับนี้เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก มีทั้งหมด ๑๐ ข้อ ข้อละ ๑ คะแนน คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน เวลา ๑๐ นาที

คำสั่ง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว โดยทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่างให้ตรงกับข้อ ก ข ค หรือ ง ของกระดาษคำตอบ

๑. ภูมิสิริเป็นชาวพุทธที่ชอบเรียนรู้ในเรื่องสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอและเมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัญหา เขาจะใช้วิธีคิดตามแนวพุทธมาใช้ในการแก้ปัญหา ข้อความดังกล่าวสอดคล้องกับข้อใด
 - ก. การพัฒนากาย
 - ข. การพัฒนาศีล
 - ค. การพัฒนาจิตใจ
 - ง. การพัฒนาปัญญา
๒. พร้อมทรัพย์ทักทายโอภาสด้วยคำพูดที่สุภาพ และมีกริยาหน้าตายิ้มแย้ม แต่จืดจางกลับหน้าบึ้งไม่พูดตอบ พร้อมทรัพย์คิดว่าจืดจางน่าจะมีความทุกข์ใจ เขาจึงไม่โกรธจืดจาง ข้อความดังกล่าวแสดงว่าพร้อมทรัพย์เป็นผู้ที่มีลักษณะในข้อใด
 - ก. มีเหตุผล
 - ข. เป็นคนใจกว้าง
 - ค. มีสายตากว้างไกล
 - ง. ไม่ยึดมั่นถือมั่น
๓. หลักแห่งการแก้ปัญหาชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือข้อใด
 - ก. อริยสัจ ๔
 - ข. ปฏิจจสมุปบาท
 - ค. ความรัก ความเมตตา
 - ง. ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

๔. เกียรติศักดิ์ชอบสูบบุหรี่ทุกวันจนกระทั่งกลายเป็นติดยูหรี่ ถ้าเกียรติศักดิ์จะเลิกบุหรี่ได้เขาจะต้องใช้หลักธรรมใด
- ก. ฉันทะ
 - ข. วิริยะ
 - ค. จิตตะ
 - ง. กรรม
๕. บุคคลใดมีการกระทำที่ตรงกันข้ามกับ “อัปมาทธรรม”
- ก. กมลเนตรชอบชวนเพื่อนไปเรียนพิเศษทุกวันเสาร์
 - ข. ชฎาพรต้องการสอบให้ได้ที่หนึ่งของระดับชั้น
 - ค. สุमितดาบอกกับเพื่อนว่า เขาต้องทำการบ้านให้เสร็จในวันนี้
 - ง. ภักดีราเห็น้อยจากการซ้อมกีฬาจึงนอนพักก่อนทำการบ้าน
๖. การกระทำใดนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง
- ก. ความสุขระดับญาณ
 - ข. การลดละกิเลสอาสวะได้โดยสิ้นเชิง
 - ค. การฝึกฝนจิตใจให้เป็นสมาธิตั้งมั่น
 - ง. มีความภูมิใจว่าตนมีความประพฤติสุจริต
๗. การที่พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้เบียดเบียนคนและผู้อื่น จะส่งผลดีในข้อใดมากที่สุด
- ก. มีความรักต่อกัน
 - ข. สังคมมีการพัฒนา
 - ค. สังคมเกิดสันติภาพ
 - ง. ความเจริญรุ่งเรืองต่อผู้ปฏิบัติ
๘. พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนให้คนในสังคมมีความรักความสามัคคีกัน เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมในข้อใด
- ก. เบญจศีล
 - ข. เบญจธรรม
 - ค. สัมมาอาชีวะ
 - ง. สาราณียธรรม

๙. การยอมรับความแตกต่างของบุคคลสอดคล้องกับข้อใด
- ก. การแก้ปัญหา
 - ข. การสร้างความสุข
 - ค. การสร้างสันติภาพ
 - ง. ความสัมพันธ์ของเหตุและผล
๑๐. ถึงแม้ว่าเจนจิราจะไม่ชอบสายธาร และชอบพุดจาตุฎฐกรุณิชาอยู่เสมอ แต่รุณิชาก็ไม่ได้ตอบการกระทำของเจนจิรา สอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธศาสนาในข้อใด
- ก. ความรักและความเมตตา
 - ข. บุคคลพึงไม่โกรธตอบผู้อื่น
 - ค. การไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางวาจา
 - ง. พึงเอาชนะความชั่วด้วยความดี

บรรณานุกรม

- จรัส พัทธมราชศักดิ์ สมพร อ่อนน้อม และประจวบ ตรีภักดิ์. (๒๕๕๘). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ๓ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช จำกัด.
- คนัย ไชยโยะ และคณะ. (๒๕๕๘). หนังสือเรียน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖ (หลักสูตร แกนกลาง ๕๑). กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรเจริญทัศน์.
- คนัย ไชยโยะ. (๒๕๕๕). หนังสือเรียน ศาสนาสากล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- ธีระพงษ์ มีโรสง และคณะ. (๒๕๕๘). พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช จำกัด.
- ปารมี ไวจงเจริญ และฮัมมาน ธนวรกันต์. (ม.ป.ป.). คู่มือเตรียมสอบ AKSORN พิชิต O - NET สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- พระมหามันต์ กิตติสาโร. (๒๕๖๐). พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ - ๖. กรุงเทพมหานคร : พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (ม.ป.ป.). พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : แม็คเอ็ดดูเคชั่น.
- พัฒนาคุณภาพวิชาการ. (๒๕๖๐). คู่มือครู หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖. กรุงเทพมหานคร : พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.
- ไพฑูรย์ ใจเที่ยงธรรม มาลินี เพิ่มพูล และวรวุฒิ อาจเดช. (๒๕๕๕). แบบวัดและบันทึกผลการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. (ม.ป.ป.). พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์.
- วุฒินันท์ กันทะเดียน. (๒๕๕๕). หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด.

ภาคผนวก

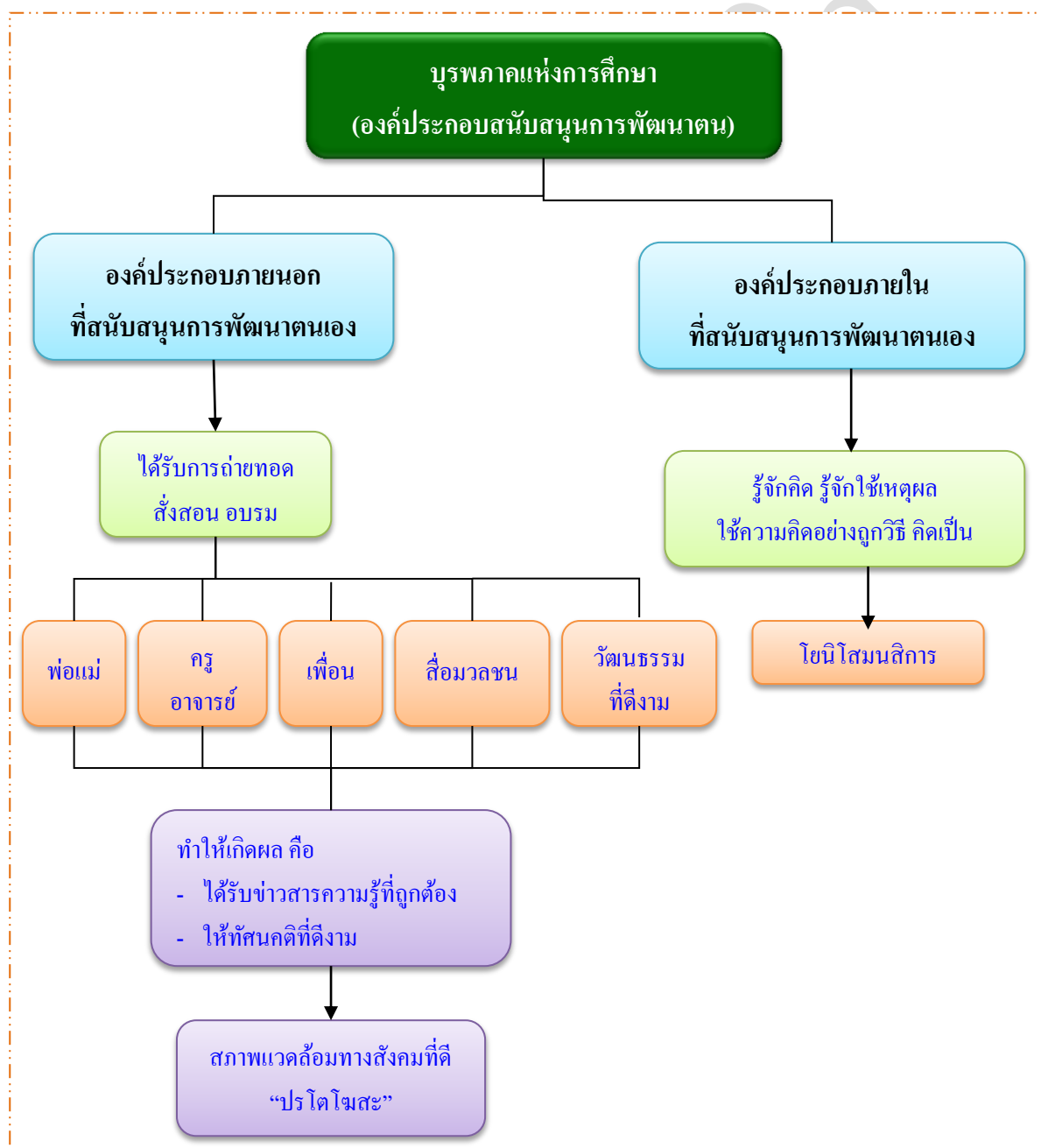
ข้อที่	เฉลยข้อสอบ
๑	ข
๒	ข
๓	ง
๔	ค
๕	ก
๖	ง
๗	ก
๘	ค
๙	ก
๑๐	ข

เฉลยแบบฝึกหัดที่ ๑.๑

เรื่อง พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนผังมโนทัศน์ อธิบายบูรพภาคแห่งการศึกษาหรือองค์ประกอบที่สนับสนุนการพัฒนาตน (คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน)

เฉลยแบบฝึกหัดที่ ๑.๒

เรื่อง ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านกรณีศึกษา แล้วตอบคำถาม (คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน)

กรณีศึกษาที่ ๑

นายเกียรติศักดิ์ ไชโย เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ตั้งใจว่าเมื่อเรียนจบแล้วจะออกไปหางานทำ เกียรติศักดิ์ อยากมีรายได้เป็นของตนเอง แต่แม่ของเกียรติศักดิ์ต้องการให้เกียรติศักดิ์เรียนต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้จบระดับปริญญาตรีเป็นอย่างต่ำ ซึ่งจะทำให้มีความรู้พื้นฐานดีพอสำหรับการประกอบอาชีพให้ก้าวหน้ามั่นคง แต่ถ้ามีความรู้เพียงจบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ย่อมมีความรู้น้อย การไปทำงานก็ได้รับค่าตอบแทนต่ำ เกียรติศักดิ์บอกกับแม่ว่า เกียรติศักดิ์เกรงว่าจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยของรัฐไม่ได้ และถ้าจะเรียนต่อก็อยากเรียนในสาขานิติศาสตร์บัณฑิต เพราะเขาต้องการมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ แม่บอกกับเกียรติศักดิ์ว่าให้สอบเข้ามหาวิทยาลัยของรัฐไปก่อน ถ้าสอบไม่ได้ แม่จะส่งให้เรียนในมหาวิทยาลัยเอกชน เพราะพ่อแม่มีรายได้เพียงพอต่อการส่งเกียรติศักดิ์ เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชนได้ในที่สุด เกียรติศักดิ์ก็ตัดสินใจสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา

คำถาม

๑. การกระทำของเกียรติศักดิ์สอดคล้องกับหลักของพระพุทธศาสนาในเรื่องความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยอย่างไร

เกียรติศักดิ์เป็นคนใช้เหตุผลในการตัดสินใจ เมื่อแม่อธิบายเหตุผลที่แม่ต้องการให้เกียรติศักดิ์เรียนต่อระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกับความตั้งใจของเกียรติศักดิ์ในตอนแรก เมื่อเหตุผลของแม่ถูกต้องเหมาะสมกว่าเกียรติศักดิ์ เกียรติศักดิ์ก็ตัดสินใจทำตามความคิดของแม่

๒. การกระทำของเกียรติศักดิ์แสดงถึงคุณลักษณะที่ดีของเกียรติศักดิ์ อย่างไร จงอธิบายเหตุผล

เป็นคนใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่มีเหตุผลที่ดีกว่าของตน เป็นคนไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อมีความคิดเห็นแตกต่างกันก็ไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นส่วนใหญ่

๓. เกียรติศักดิ์สามารถแก้ปัญหาของตนเองในเรื่องใดได้อย่างถูกต้อง

เกียรติศักดิ์สามารถแก้ปัญหาเรื่อง การวางแผนอาชีพของตนในอนาคตได้อย่างเหมาะสม ถูกวิธี โดยตัดสินใจเรียนต่อแทนที่จะหางานทำ

เอกสารประกอบการเรียน รายวิชา ส๓๓๑๐๑ สังคมศึกษา ๕
(สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

กรณีศึกษาที่ ๒

หมู่บ้านรักถิ่นเป็นหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่คนไทยและชาวต่างชาติชอบไปเที่ยวตลาดน้ำวันอาทิตย์ เพื่อซื้อสินค้าที่เป็นผลผลิตจากสวนผลไม้และมีสิ่งของเครื่องใช้ประเภทเครื่องจักสานจำนวนมากทำรายได้ให้แก่ชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงทำอาหารประเภทต่าง ๆ มาขายให้แก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย จงลักษ์ก็เป็นคนหนึ่งที่ทำงานตลาดไปขายในตลาดน้ำวันอาทิตย์ ขนมตาลของจงลักษ์ขายดีมากและไม่พอขาย ดังนั้น จงลักษ์จึงขึ้นราคาสวนมตาลจากถุงละ ๒๐ บาท เป็น ๓๐ บาท ทำให้เธอได้กำไรมากขึ้น

วันอาทิตย์ต่อมาจงลักษ์ขายขนมตาลไม่หมด เหลือเป็นจำนวนมาก เธอจึงเก็บใส่ตู้เย็นไว้ แล้วนำไปขายให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านของเธอจนหมด

ต่อมาจงลักษ์เอาขนมตาลไปขายที่ตลาดน้ำเช่นเคย แต่นักท่องเที่ยวก็ไม่ค่อยซื้อขนมตาลของจงลักษ์ วันรุ่งขึ้นเธอก็เอาไปขายในหมู่บ้านอีกแต่ก็ไม่มีใครซื้อขนมตาลของเธอ จงลักษ์ต้องขาดทุนในการขายขนมมจงลักษ์ก็ดูใจมาก

คำถาม จงลักษ์ควรใช้วิธีการแก้ปัญหาตามหลักพุทธศาสนาอย่างไร

๑. ต้องใช้ปัญญา

๑.๑ ต้องรู้ว่าปัญหาคืออะไร เช่น ปัญหา คือ ขายขนมตาลไม่ได้ ต้องขาดทุน

๑.๒ เข้าใจสาเหตุว่า เกิดจากอะไร เมื่อสืบสาวไปแล้วจะรู้ว่า สาเหตุเกิดจากขายขนมตาลราคาแพง

๑.๓ เข้าใจเป้าหมายว่า ปัญหาการขายขนมตาลขาดทุนนั้น แก้ไขได้

๑.๔ เข้าใจขั้นตอนของการแก้ปัญหา คือ ต้องเขียนป้ายติดราคาสวนมให้นักท่องเที่ยว และจงใจให้มาซื้อและให้นักท่องเที่ยว ชิมขนมตาลว่า รสอร่อย และไม่นำของเหลือมาขายต่อในวันรุ่งขึ้น เพราะรสของขนมจะไม่อร่อย ทำให้ผู้ซื้อไม่ประทับใจ

๒. กรรม (การลงมือกระทำ) จงลักษ์ต้องลงมือทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้

๓. วิริยะ (ความเพียร) จงลักษ์ต้องมีจิตใจเข้มแข็ง มีความอดทน ถ้าการทำขนมตาลขายในวันแรกยังขายไม่หมด ก็ต้องพยายาม หาวิธีจูงใจผู้ซื้อเพิ่มขึ้น เช่น มีการแถมขนมแก่ผู้ซื้อ หรือพูดจาเชิญชวนให้ผู้ซื้อเห็นว่า ขนมตาลของจงลักษ์มีคุณภาพดี สะอาด ถูกสุขอนามัย จงลักษ์ต้องใช้ความพยายามหลายครั้ง จนกว่าจะประสบผลสำเร็จ

เฉลยแบบฝึกหัดที่ ๑.๓

เรื่อง ปฏิจจนุปบาท และอริยสัจ ๔

คำชี้แจง ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ถูกต้องและทำเครื่องหมาย ✗ หน้าข้อความที่ผิด
(คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน ข้อละ ๑ คะแนน)

- ... ✓๑. อวิชชา คือ ความไม่รู้จริงของชีวิตไม่รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ไม่รู้เท่าทันตามสภาพที่เป็นจริง
- ... ✗๒. นามรูป คือ ความคิดปรุงแต่งหรือเจตนาทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล
- ... ✓๓. อุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน
- ... ✗๔. เวทนา คือ ความรับรู้ต่ออารมณ์ต่าง ๆ เช่น เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รุ้รส รุ้สัมผัส
- ... ✓๕. ผัสสะ คือ การถูกต้องสัมผัส หรือการกระทบ
- ... ✓๖. ชาติ คือ ความเกิด ความตระหนักในตัวตน ตระหนักในพฤติกรรมของตน
- ... ✗๗. ทุกข์ หมายถึง ทางดับทุกข์
- ... ✓๘. สมุทัย (ทุกข์สมุทัย) หมายถึง ต้นเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์
- ... ✓๙. นิโรธ (ทุกนิโรธ) หมายถึง ความดับทุกข์ หรือสภาวะที่ปราศจากทุกข์
- ... ✗๑๐. มรรค (ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา) หมายถึง ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ หรือสภาวะที่
บีบคั้นจิตใจให้ทนได้ยาก

เฉลยแบบฝึกหัดที่ ๑.๔

เรื่อง พระพุทธศาสนาฝึกคนไม่ให้ประมาท

คำชี้แจงให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง (คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน ข้อละ ๒ คะแนน)

๑. ความประมาท คืออะไร

ความเลินเล่อ เผลอสติ ไม่สำรวมระวัง กาย วาจา ใจ ส่วนความไม่ประมาทมีวินัยตรงกันข้าม ได้แก่ ความรอบคอบ มีสติคอยกำกับการกระทำ วาจา ใจ

๒. สติ คืออะไร

ความระลึกความรู้สึกตัวอยู่เสมอจำเป็นต้องใช้ในกิจกรรมทุกอย่าง ตั้งแต่การทำงานตามปกติ

๓. คำสอนในระดับสูง แบ่งเป็นกี่อย่าง และประกอบด้วยอะไรบ้าง

๔ อย่าง

๑. ระวังใจไม่ให้กำหนดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด

๒. ระวังใจไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง

๓. ระวังใจไม่ให้หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง

๔. ระวังใจไม่ให้มัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา

๔. ให้บอกวิธีการสร้างความไม่ประมาทอย่างน้อย ๓ ข้อ

๑. มีสติระลึก ก่อนจะทำ พูด คิด ในทุกสิ่ง หากสิ่งทำไปแล้วเป็นทุกข์ เป็นโทษเดือดร้อนก็ไม่ทำ สิ่งใดที่ทำแล้ว ก่อประโยชน์ ก่อสุข ก็พึงทำในสิ่งนั้น

๒. ตระหนักในผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นรอบข้าง

๓. ระลึกอยู่ในคุณงามความดีเสมอเอาคุณธรรมความดีมาผูกไว้ที่ใจ เหมือนคนโบราณเอาพระมาแขวนไว้ที่คอเพื่อให้เตือนสติตนเองให้ทำความดีทุกลมหายใจ หรือทุกวินาที

๕. ให้บอกสิ่งที่ก่อให้เกิดความประมาทอย่างน้อย ๓ ข้อ

๑. ความไม่มีโรค ทำให้บุคคลลุ่มหลงในชีวิตลุ่มลึกถึงโรคภัยไข้เจ็บที่จะต้องเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เมื่อโรคภัยเกิดขึ้นแล้วก็ไม่อาจทำความดีได้

๒. ความมึนเมาทำให้คนหลงเพลินในทรัพย์ โดยไม่ใส่ใจในการทำความคิด หลงไหลคลั่งไคล้ในวัตถุนิยมคิดว่ามีเงินแล้วจะทำดีเมื่อใดก็ได้

๓. เวลาการที่ประมาทในเวลาโดยคิดว่า มีเวลาทำคืออยู่มาก หรือบางคนบอกว่ารอให้แก่ก่อน แล้วจึงค่อยทำบุญกุศล

ข้อที่	เฉลยข้อสอบ
๑	ง
๒	ก
๓	ก
๔	ข
๕	ง
๖	ข
๗	ก
๘	ง
๙	ก
๑๐	ง

กระดาษคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน

ชื่อ - สกุล.....ชั้น ม...../.....เลขที่.....

โรงเรียน.....

คำชี้แจง แบบทดสอบฉบับนี้เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก มีทั้งหมด ๑๐ ข้อ ข้อละ ๑ คะแนน
คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน เวลา ๑๐ นาที

คำสั่ง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว โดยทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่าง
ให้ตรงกับข้อ ก ข ค หรือ ง ของกระดาษคำตอบ

ข้อ	คำตอบ				คะแนน
	ก	ข	ค	ง	
๑					
๒					
๓					
๔					
๕					
๖					
๗					
๘					
๙					
๑๐					

รวมคะแนนที่ได้.....คะแนน

กระดาษคำตอบแบบทดสอบหลังเรียน

ชื่อ - สกุล.....ชั้น ม...../.....เลขที่.....
โรงเรียน.....

คำชี้แจง แบบทดสอบฉบับนี้เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก มีทั้งหมด ๑๐ ข้อ ข้อละ ๑ คะแนน
คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน เวลา ๑๐ นาที

คำสั่ง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว โดยทำเครื่องหมาย X ลงในช่องว่าง
ให้ตรงกับข้อ ก ข ค หรือ ง ของกระดาษคำตอบ

ข้อ	คำตอบ				คะแนน
	ก	ข	ค	ง	
๑					
๒					
๓					
๔					
๕					
๖					
๗					
๘					
๙					
๑๐					

รวมคะแนนที่ได้.....คะแนน

แบบสรุปผลการเรียน

ชื่อ - สกุล.....ชั้น ม...../.....เลขที่.....

โรงเรียน.....

ประเมินผล	แบบทดสอบก่อนเรียน	แบบทดสอบหลังเรียน
คะแนนเต็ม	๑๐	๑๐
คะแนนที่ได้		
รวม		

เกณฑ์การผ่าน

แบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน มี ๑๐ ข้อ คะแนนเต็ม ๑๐ คะแนน

คะแนน	๘ - ๑๐	ระดับคุณภาพ	ดีมาก
คะแนน	๖ - ๗	ระดับคุณภาพ	ดี
คะแนน	๔ - ๕	ระดับคุณภาพ	ปานกลาง
คะแนน	๑ - ๓	ระดับคุณภาพ	ควรปรับปรุง

สรุปผลการทำแบบฝึกหัดที่ ๑ - ๔

ประเมินผล	แบบฝึกหัดที่ ๑.๑	แบบฝึกหัดที่ ๑.๒	แบบฝึกหัดที่ ๑.๓	แบบฝึกหัดที่ ๑.๔	รวม
คะแนนเต็ม	๑๐	๑๐	๑๐	๑๐	๔๐
คะแนนที่ได้					

เกณฑ์การผ่าน

แบบฝึกหัดทั้ง ๔ มี ๔๐ ข้อ คะแนนเต็ม ๔๐ คะแนน

คะแนน	๓๑ - ๔๐	ระดับคุณภาพ	ดีมาก
คะแนน	๒๑ - ๓๐	ระดับคุณภาพ	ดี
คะแนน	๑๑ - ๒๐	ระดับคุณภาพ	ปานกลาง
คะแนน	๑ - ๑๐	ระดับคุณภาพ	ควรปรับปรุง

